

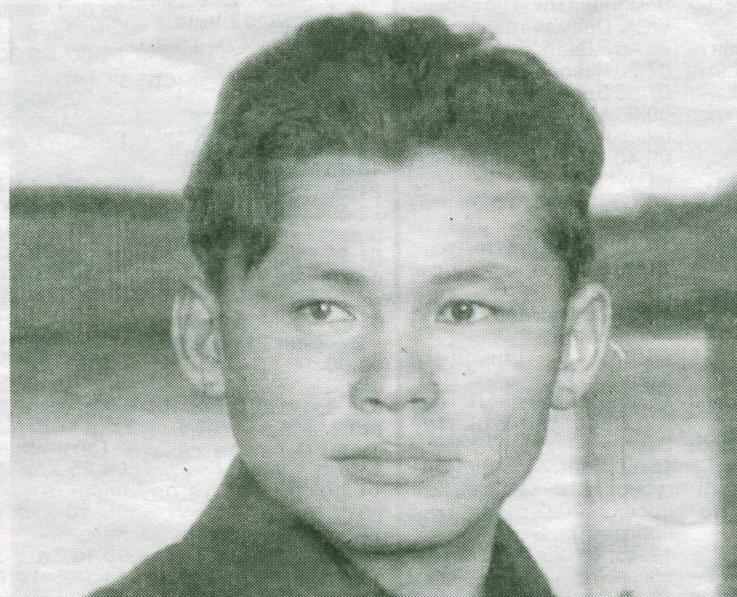
Аалай уоттаах судуңум

Аныгы кэм дьоно комсомол туунан ураты ёйдөбүллэхтэр. Аба көлүөнэ дьоммут, убайдарыт-эдийийдэрбит бары кэризэт ыччат Бүтүн Союзтаабы Ленинскэй Коммунистический Сойуун чилиэннэрэ этилэр. Бишиги киэн туттар биир дойдулаахпыт, угус көлүөнэ дьонун биир сомобо онгорого тургууласпты Максим Кирович Аммосов аата, Сойуус атабар туртуугар улахан оруулун туунан архыып докумооннарыгар ырыллычы сурулла сылдар. Онон кэлэр көлүөнэ ыччат маны билиэхтээх дин бу ыстайынан суруйарга сананным.

Быйыл Нам улууун дъяналтын Кинигэ таһаарытыгар уонна архыып үлэтигэр анал субэтэ бишигини Сибир куораттарыгар командировкаа ылыппыт. Библиотека үлэхиттэрэ үнүс сирыйбыт буолар (салайааччы – М.Р. Софронова, библиографтар – А.С. Колпашникова, А.К. Никонова). Быйылгы сирыйбыттар Омской, Новосибирской, Иркутской куораттар архыыптарыгар уонна библиотекаларыгар үлэлэтиб. Улэбит түмүгүнэн, научной хабааннаа улахан «Намский улус в печати» дин ыйыннык бэчээхкэ тахсахтаа. ыйыннык Нам улууна, дьоно-сэргэтэ, исторической солтатын арыйар матырыйаллары түмүхтээх XVII үйэбэ бастаки нуучалар, казактар уулас туунан суруйбут дъяхаах хомууутугар килэрбит докумооннарыттан сафаланар.

Бу иннинэ бишиги Томской, Иркутской архыыптарыгар, Санкт-Петербург Кунсткамера уонна Россия этнография музеин фондаларын көрбүпрут. Маны таһынан, бу ыйыллыбыт архыыптарга Сибревком, Саха сирин губревкомун фондалара сыйталлар. Тобоостоох кэмий мүччү туппакка, биллилэх биир дойдулаахтарбыт ылыппыт үлэлэрин хасылан булан, уулас кэнэбэски ыччатыгар наадатын ёйдөн турган, копияларын төнө ыйайарбытынан абала сатаатыбыт. Онуоха Национальный архыып, Аммосов, Барахов, Ойуунуский аатын сүгэр музейдэр үлэхиттэрэ анаан-миннээн

СИБИИРГЭ КОМСОМОЛУ ТЭРИЙСИБИТЭ

ырытынын онгурухтара дин эрэнэбйт.

Ыччат Российской Коммунистической Сойууха Сибир куораттарыгар Омской, Томской, Новониколаевской (билингнит Новосибирской), Иркутской Колчак армиятын саба баттаанынын кытари ыкса сибээстээх.

Максим Кирович Аммосов 1919 с. Омской куорака коммунист партиятын Сибиридээби комитетын аппараатыгар инструктор-тэрийээччи биытынан үлэлиирэ. Сибир куораттарынан комсомольской тэрилтэлэри тэрийсигэ эрчимнээх үлэни ылыппытын туунан архыып докумооннара туюулуллар. Партийнай тэрилтэлэр салалтларынан, соннотуа Омской ыччат Коммунистической Сойуухун ячейкалара тэриллэн барбыттара. Партия Омской куораттаабы комитета 1919 сыйлааха ахсынны 6 күнүгэр куоракка ыччат Коммунистической Сойуухун тэрийэр туунан Ураах ылыммыта уонна хас дафанды эплиэттээх партийнай үлэхиттэри тэрийэргэ анаабыт. Бишиги олор истэригэр Аммосов киирбитин туюулур докумооннары булан абаллыбыт.

Ити сыйл тохсуннуу 4 күнүгэр ахыллыбыт куораттаабы комсомольской конференциянан М. Аммосов конференция президиумгар талыллыбыта уонна хас да болпуруоска дакылаат онгорбута. Дээ, ититэн сабаалан, М. Аммосов Сибир атын куораттарыгар комсомольской тэрилтэлэри тэрийсэр үлэти салбанан барбыта.

Кыыыл армия чаастара 1920 сый тохсуннуу 8 күнүгэр Красноярской куораты босхолообуттара. Ус хоноот, ыччат митинэ ытыллыбыта. Ол күн ҮРКС Красноярской куораттаабы бюрота тэриллибйтэ. Онно М. Аммосов председателинэн талыллыбыта. «Ыччат кыыыл нэдиэлэтин» кэмигэр Красноярской куоракка 500 күнүгэр комсомолга киирбитэ. Ити сый олуннуу 11 күнүгэр ҮРКС Красноярской губернияа тэрийэр бюрота бигэргэтиллибйтэ. Онно М. Аммосов эмиэ киирбитэ. Ити кэмнэг кини «Кыыыл ыччат» дин ханыакка редактордаабыта уонна хас да митиннэри тэрийбитэ, Кыыыл ыччат нэдиэлэтин ытыспыта. Онтон 1920 сый тохсуннуу бууттуугэр партия Аммосовы Иркутской комсомолу тэрийэр инструкторынан командировкаа ылыппыт.

1920 сый кулун туттар 11 күнүгэр, билингнитэ Иркутскойдааы университет дыэтигэр, Иркутской куорат уонна Знаменской оройон ыччаттарын уопсай мунньябар даанаат онторбута. Талааннаах тэрийээччи, салайааччи үлэбэ күүрэн турган ылсынхара. Кини араатардыр искусствоны салтыраа уонна ханна баараар тийидин да, салтыры түллаахтостөөх, политической диригис хоноонноо ыстайылалары суруйталаан бэчээттээрэ.

Бу барыта билигин Сибиргэ сыйлаан суруйталаабыт 25 ыстайылалаа ангаардас ыччат ортуугар үлэни тэрийнгэ анаммыттара. «Советская Сибирь» ханыакка 1919 сый ахсынны 23 күнүгэр манык информационной матырыаа ал бэчээттэммит: «Ахсынны 19 к. «Гигант» театрга ҮРКС райбюротун тэрийнитинэн, митин-концерт буулбуугар киэн саала рабочай ычваттарынан тулла. Онно Т.Т. Алласов уонна Аммосовы тый этгилэр...

Ити кэнниттэн М. Аммосов Беднов дин аатынан «Икки нэдийэлбээ үлэ» дин үнүн ыста-

тыаны ханыакка таһаартарбыта. Кини ыстайытатын манык тылларынан түмүктээбитэ: «Бишиги бу курдук хорсуннук этихэххэйтэ: эдэр рабочайдар уонна рабочай дъяхталлар, энги экономической уонна дуухубуйн өрө көтөбүлүгүтүгээр үлэбит мангайыг хардыта хайы-үйэ онгоулунна. Энги ҮРКС кэхкэтигэр көхтөөхтүк киирэн, бишиэх сырдык кэс-киллээх дыаланы онгуурут эрэ хаалла. Бэйэбит дыалабыт – бэйэбит илиигитигэр», – дин.

Бишиги биир дойдулаахпыт Максим Кирович Иркутскойга тэрийээччи ыараан, тубуктээх үлэтигэр сыйлаан, Саха сиригэр комсомолу тэрийэр түмүнн телеграмматын төрөөбүт дойдуугар, Саха сиригэр, 1920 сыйлаахха муус устарга туппуттара. Саха сирин коммунистарын (большевиктарын) комитета телеграмманы тутаат, ыччаты кытари үлэбэ эплиэттээх тэрийээчинэн А.Е. Кугаевской анаабыттара. Бастакы комсомолецтарынан Саха сиригэр Александр Кугаевской, Ананий Андреев, Клавдия Глазкова-Петрова, Михаил Слепцов, Илья Попов, Лев Альперович, Давид Кушнарев уонна Лев Гоммерштадт аттара боротокуолга киирбиттэрэ.

1920 сый мус устар 16 күнүгэр «Эдэр коммунист» дин ааттаа 15 кишилэх бастакы ыччат сүбэ мунньяба ытыллыбыта. Ол кэннээ икки күнүнэн, мус устар 18 күнүгэр, Дьюкуускайга ыччат революционной коммунистической сойуухун тэрийэр түмүнн улахан ынгырылаах мунньях тэриллэн, ыччат Сойуухун ытар үлэтийн соруктарын, Устаабын ылсыны, Саха сирин ычватын сойуухун программатын билингнити, эдэр дьону чилиэннэрэн ылсы соруктарын, ийтэр-үерэтэр ис хонооннох рефераттары уонна лекциялары тэрийэр анал комиссияны тэрийиний бынаарсыбыттара.

Бу кэмтэн сабалаан, ычват бастакы түмсүтэ, Саха сирин комсомола тэриллибйтэ.

Майя СОФРОНОВА,
Нам улуунаабы киинээммит
библиотека ситимин
директора